

БІЗНЕС, ЩО ПОСТРАЖДАВ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: ОЦІНКА ЗБИТКІВ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ

↑ THIS PROJECT IS FUNDED BY THE EUROPEAN UNION

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю команди проєкту «Контроль витрат на відновлення» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

АВТОРИ:

МАРІЯ РЕПКО, ЗАСТУПНИЦЯ ДИРЕКТОРА ЦЕС

ВОЛОДИМИР ЛАНДА, СТАРШИЙ ЕКОНОМІСТ ЦЕС

НАТАЛІЯ КОЛЕСНІЧЕНКО, СТАРША ЕКОНОМІСТКА ЦЕС

МАРИНА КОШУЦЬКА, МОЛОДША ЕКОНОМІСТКА ЦЕС

З червня 2023 року Центр економічної стратегії, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій та ГО «Технології прогресу» працюють над проектом «Контроль витрат на відновлення» за фінансування Європейського Союзу.

Проект спрямований на створення незалежної від держави системи для моніторингу бюджетних та донорських коштів, витрачених на відновлення, аналіз цих витрат та залучення громадськості до моніторингу процесу реконструкції.

За більш детальною інформацією звертайтеся за адресою press@ces.org.ua.

Головне	4
Відбудова бізнесу	5
Загальні обсяги руйнувань та відбудови	5
Регіональний розріз	8
Галузевий розріз	11
Джерела фінансування відбудови бізнесу	18
Заходи реагування для бізнесу	20
Попередня мінімізація корпоративних ризиків	20
Превентивне страхування майна	20
Документування збитків	21
Додатки	23
А. Співвідношення прямих втрат у чотирьох найбільш постраждалих секторах за оцінкою RDNA4 станом на кінець 2024 року до ВРП у 2021 році за регіонами	23
Б. Співвідношення капітальних інвестицій у чотирьох найбільш постраждалих секторах у 2024 році до 2021 року за регіонами	24

Головне

Український бізнес, незважаючи на масштабні руйнування внаслідок збройної агресії, демонструє значну резистентність і поступове відновлення.

Загальні прямі втрати бізнесу в чотирьох ключових секторах (транспорт, енергетика та добувна промисловість, переробна промисловість та торгівля, сільське господарство) станом на кінець 2024 року **сягнули \$86 млрд** (за оцінками RDNA4).

Темпи будівництва зростають з 2023 року, однак загальні обсяги у 2024 році залишаються майже на 50% нижчими за довоєнний рівень 2021 року. Частка нового будівництва зростає, що свідчить про відбудову.

Відбудова концентрується у більш безпечних регіонах. Інвестиційна активність значно вища порівняно з довоєнним рівнем 2021 року у безпечніших західних регіонах, тоді як найбільш постраждалі східні та південні області відстають, що загрожує поглибленням регіональних диспропорцій.

Відновлення в ключових галузях має свою специфіку: транспорт орієнтований на нові логістичні маршрути, енергетика — на децентралізацію та відновлювані джерела, промисловість поєднує релокацію з модернізацією, а аграрний сектор працює над подоланням наслідків мінування та втрати зрошення.

Ключовим джерелом фінансування відбудови залишаються власні кошти бізнесу (80% капітальних інвестицій у 2024 році). Державні програми та донорська підтримка орієнтовані переважно на МСП і не покривають потреби великих підприємств. Міжнародні механізми компенсації за рахунок активів РФ знаходяться на стадії розробки.

Бізнес вживає низку заходів для зменшення ризиків, таких як релокація, децентралізація активів, інвестування в альтернативну енергетику та розробка планів дій у надзвичайних ситуаціях. Страхування воєнних ризиків залишається обмеженим, але уряд працює над створенням спеціальної державної агенції.

Відшкодування завданих збитків за рахунок Росії могло б стати ідеальним інструментом фінансування відбудови, проте процедура наразі відсутня. Створення міжнародного компенсаційного механізму просувається повільно. Створення Комісії з розгляду заяв, що оцінюватиме заяви по суті та визначатиме розмір компенсацій, як другого етапу, очікується вже в наступному році.

Відбудова бізнесу

Загальні обсяги руйнувань та відбудови

Український бізнес зазнав колосальних втрат унаслідок війни, водночас вже розпочав відбудову. Обсяги будівництва стрімко зростають з 2023 року, у тому числі за рахунок нового будівництва, проте вони суттєво нижчі за довоєнні, а темпи зростання будівництва цього року сповільнюються. Таким чином, відбудова наразі значно відстає від руйнувань. Водночас відбудова переважно триває у більш безпечних регіонах, у тому числі завдяки релокації підприємств. Галузеві особливості зумовлюють і відмінності у спрямуванні інвестицій у відбудову, у тому числі за регіонами. Тому ризики посилення регіональних диспропорцій в майбутньому залишаються значними.

Війна завдала Україні колосальних втрат. Станом на 31 грудня 2024 року згідно зі звітом RDNA4 загальний обсяг прямих втрат (насамперед, руйнування та окупація житла, соціальних об'єктів, виробничих потужностей і інфраструктури), сягнув \$176 млрд, а потреби у відбудові оцінені у \$524 млрд. Додатково значними є і непрямі втрати, спричинені українському бізнесу, через скорочення попиту, розрив логістичних зв'язків, експортні обмеження тощо.

За даними RDNA4, найбільших прямих втрат зазнав сектор транспорту через значні втрати сполучення у прифронтових та окупованих територіях, зокрема, втрати високовартісної інфраструктури – портів, аеропортів, залізниці та доріг тощо; зупинку авіаперельотів; обмеження морських перевезень. На другому місці – сектор енергетики та добувної промисловості як через прицільні удари Росії по енергетичній інфраструктурі і газовидобутку, зупинку роботи шахт, так і тому, що до повномасштабного вторгнення добувні підприємства були переважно сконцентровані на територіях, які зараз окуповані. Значних втрат зазнав і сектор переробної промисловості та торгівлі через окупацію та руйнування підприємств, складів і логістичних комплексів, торгових центрів тощо. Мінування та окупація сільськогосподарських земель, втрати поголів'я та обладнання, зруйнована Каховська ГЕС – основні причини високих втрат аграрної галузі. Загалом прямі втрати у цих чотирьох секторах сягнули \$86 млрд. Схожі оцінки надано й в дослідженні Київської школи економіки.

Таблиця 1. Топ-4 найбільші сектори за прямими втратами (за виключенням житла), \$млрд

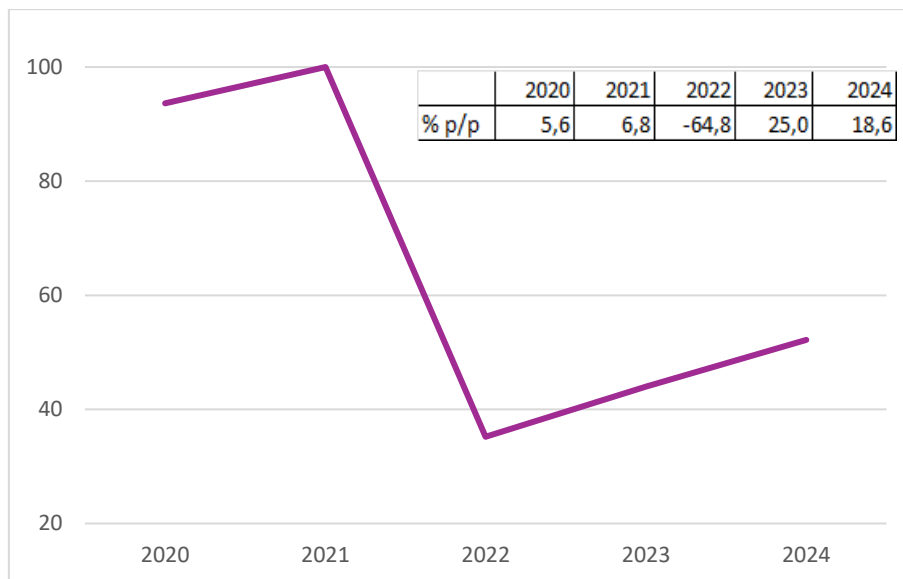
Сектор	RDNA4	KSE
Транспорт	36,7	38,5
Енергетика та добувна промисловість	20,5	17,2
Переробна промисловість та торгівля	17,5	14,6
Сільське господарство	11,2	10,3

Джерела: RDNA4, KSE.

До повномасштабного вторгнення – у 2021 році - ці види діяльності складали 50% ВВП та забезпечували більше 60% зайнятих, за даними ДССУ. Провідна роль цих секторів зберіглася і після початку повномасштабного вторгнення. За даними RDNA4, саме ці сектори потребуватимуть половину коштів, необхідних для відбудови, у той час як витрати на відновлення житла, яке зазнало найбільших руйнувань, складають 16% потреби. Тому для цілей цього звіту ми концентруємося на втратах і відбудові саме у цих чотирьох видах діяльності.

У 2022 році, з початком повномасштабного вторгнення, ще зарано було говорити про відбудову, ба більше, те, що вже будувалось, було поставлено на паузу. У результаті будівництво скоротилося найбільше серед усіх видів діяльності. Уже з 2023 року темпи будівництва стрімко зростали, відображаючи в тому числі початок робіт з відновлення. Проте обсяги будівництва усе ще залишаються нижчими за показники 2021 року майже на 50% (Рисунок 1).

Рис. 1. Будівництво у реальному вимірі*, індекс 2021=100%

Джерела: ДССУ, розрахунки ЦЕС.

Примітки. ДССУ розраховує обсяг будівництва як вартість будівельних робіт у гривнях у фактичних цінах без ПДВ, що виконуються під час нового будівництва, ремонту, реконструкції будівель та інженерних споруд, реставрації та ін. Для розрахунку показника в реальному вимірі ДССУ індексує обсяг будівництва на зміну цін будівельно-монтажних робіт.

ДССУ при розрахунку показників будівництва в цілому виділяє два основні його підвиди: будівництво будівель та будівництво інженерних споруд. Будівлі, у свою чергу, діляться на житлову та нежитлову нерухомість. Нежитлові будівлі включають готелі, офіси, торговельні площі, освітні, медичні, рекреаційні заклади, будівлі транспорту та зв'язку, а також промислову та складську нерухомість. До інженерних споруд належать споруди промислових об'єктів (електростанції, гірничодобувні, хімічні підприємства, інші підприємства важкої промисловості); транспортна інфраструктура (дороги, мости, порти тощо); магістральні та місцеві трубопроводи, комунікаційні мережі та лінії електропередачі. Хоча наявні дані не дозволяють розділити будівництво інженерних споруд та нежитлових будівель на приватні та державні проекти, на нашу думку, саме зростання будівництва нежитлових будівель та частково інженерних споруд, зокрема промислових, і свідчить про відбудову бізнесу.

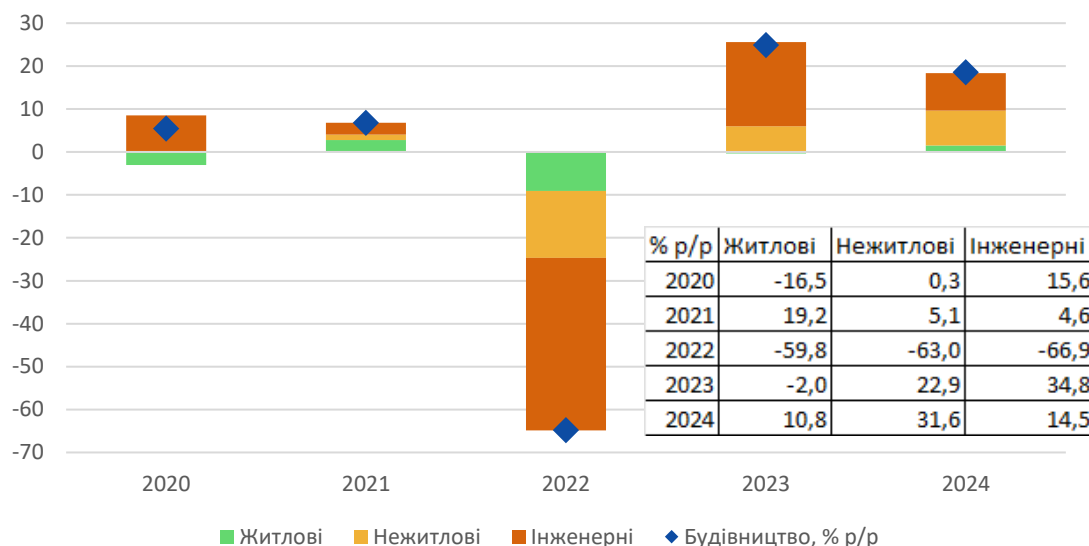
Інженерні споруди

У 2023–2024 роках, левову частку зростання будівництва в цілому забезпечило будівництво інженерних споруд та нежитлове будівництво (Рисунок 2).

Провідна роль будівництва інженерних споруд значною мірою пояснюється відновленням енергетичної інфраструктури (електростанцій та мереж), яке зокрема фінансувалося урядом та/або міжнародними донорами. Тривало і будівництво, ремонти та відновлення низки великих промислових об'єктів, серед іншого, видобувної, хімічної промисловості, насамперед на заміну окупованим та зруйнованим підприємствам. Також збільшилися обсяги будівництва інших інженерних споруд, що може пояснюватися будівництвом фортифікацій.

Проте з початку 2025 року будівництво інженерних споруд скорочується, що може свідчити як про менші обсяги будівництва фортифікацій, так і про повільніше відновлення великих промислових об'єктів з огляду на погіршення безпекової ситуації у поточному році.

Рис. 2. Внески видів будівельної продукції в зміну обсягів будівництва, в. п.

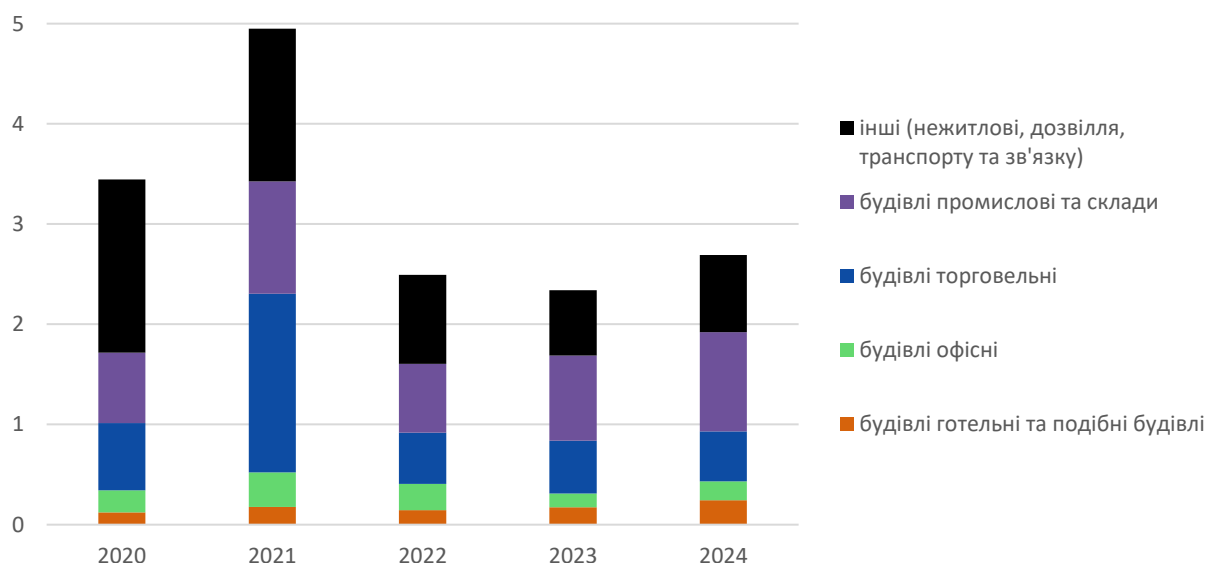
Джерела: ДССУ, розрахунки ЦЕС.

Нежитлові будівлі

Нежитлове будівництво зростало за рахунок як транспортних споруд, так і складських та промислових потужностей. Стійкі темпи будівництва нежитлових споруд спостерігаються і в першій половині 2025 року, а їх частка у загальних обсягах будівництва зросла з 25% у 2021 році до 32% у першому півріччі 2025 року.

Крім статистики обсягів будівництва, ДССУ ще публікує дані щодо введення в експлуатацію житлових та нежитлових будівель. Протягом 2023–2024 рр. площа нежитлових будівель, введених в експлуатацію, склала близько 5 млн м² (Рисунок 3). Проте цей сумарний показник за два роки лише незначно перевищив рівень одного 2021 року (4.9 млн м²), отже, незважаючи на руйнування, будують значно менше. Відбудовують в основному промислові та складські об'єкти, на противагу довоєнному лідеру – торговельним площам: в 2021 році частка введених в експлуатацію площ промислових будівель та складів становила 23%, торговельних площ – 36%, а у 2024 році частка перших зросла до 37%, а других – скоротилася до 19%.

Рис. 3. Загальна площа нежитлових будівель прийнятих в експлуатацію за видами, млн м²

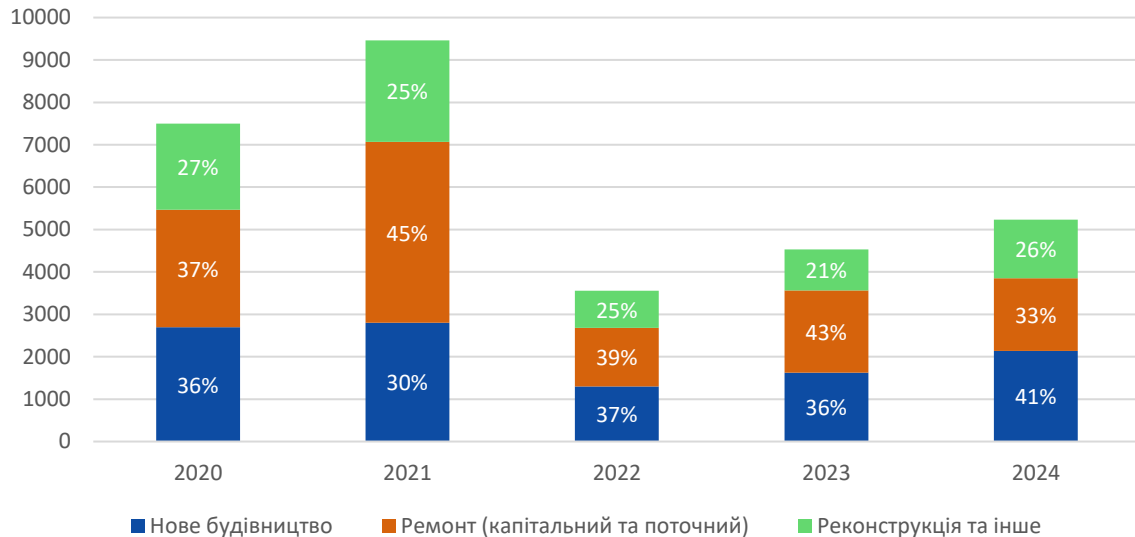

Джерело ДССУ.

Характер будівництва

За характером будівництва і надалі домінують ремонтні роботи та реконструкція, проте з 2022 року зростає частка саме нового будівництва, яка у 2024 році навіть перевищила рівень 2020 року (Рисунок 4). Це опосередковано свідчить про те, що відновлення часто стартує з нуля, наприклад за рахунок релокації підприємств у більш безпечні регіони. Дослідженню цього питання присвячено наступний розділ звіту.

Рис. 4. Обсяги та розподіл виробленої будівельної продукції за характером будівництва у 2020–2024 роках, \$ млн.

Джерела: ДССУ, НБУ, розрахунки ЦЕС.

Примітка. Обсяги будівництва перераховані в долари за середнім річним курсом.

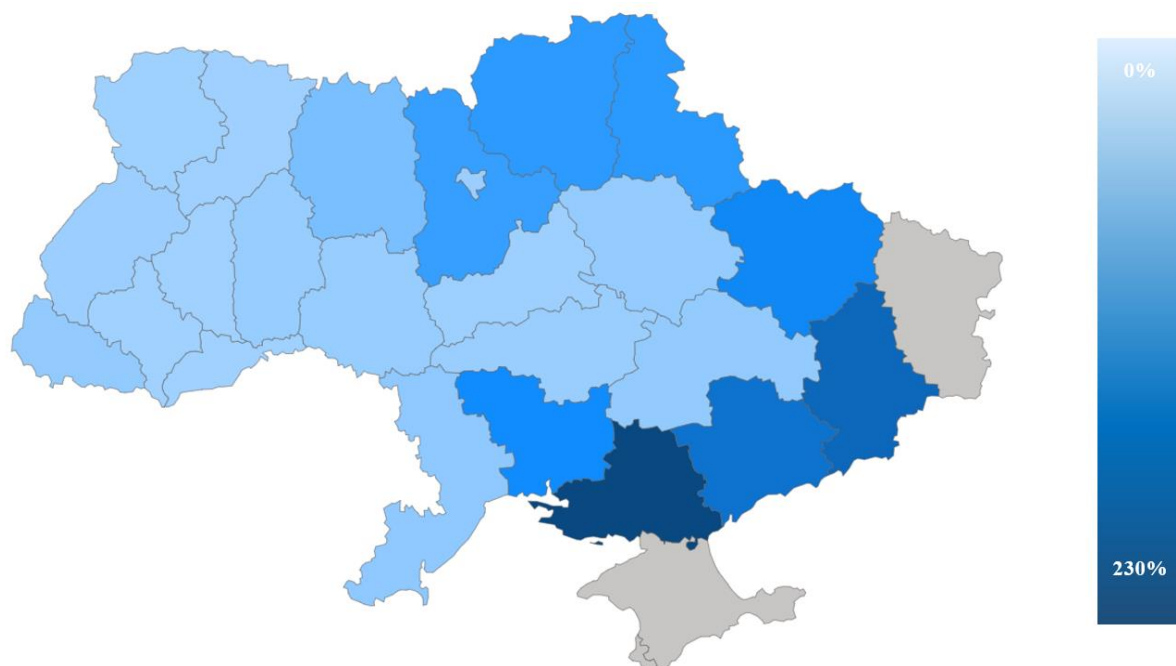
Регіональний розріз

Регіональний вимір відбудови є одним із ключових для розуміння стійкості економіки України. Війна завдала нерівномірних втрат різним областям: у той час як частина регіонів постраждала катастрофічно через близькість до лінії фронту та/або значні окуповані території, інші залишаються відносно безпечними й демонструють активніші темпи відновлення.

Щоб оцінити втрати порівняно з економічною базою в регіональному розрізі ми використали співвідношення прямих збитків бізнесу у чотирьох найбільш постраждалих секторах за оцінкою RDNA4 станом на кінець 2024 року до ВВП за регіонами у 2021 році (у доларах США) (Рисунок 5, Додаток 1).

Карта демонструє значну асиметрію: навантаження збитків на обсяг ВВП є найбільшим у прифронтових регіонах та регіонах, які були частково окуповані на початку повномасштабного вторгнення, а потім – деокуповані. Водночас регіони з низькими втратами (наприклад, Закарпатська область), теж мають доволі високе співвідношення втрат до регіонального ВВП (порівнюване з показником Одеської області) через менший розмір економіки регіону до повномасштабного вторгнення. Це дозволяє визначати пріоритетність фінансування відбудови не лише за розміром руйнувань, а й за глибиною економічних втрат у співвідношенні до наявних або потенційних ресурсів.

Рис. 5. Співвідношення прямих втрат у чотирьох найбільш постраждалих секторах за оцінкою RDNA4 станом на кінець 2024 року до ВВП у 2021 році за регіонами

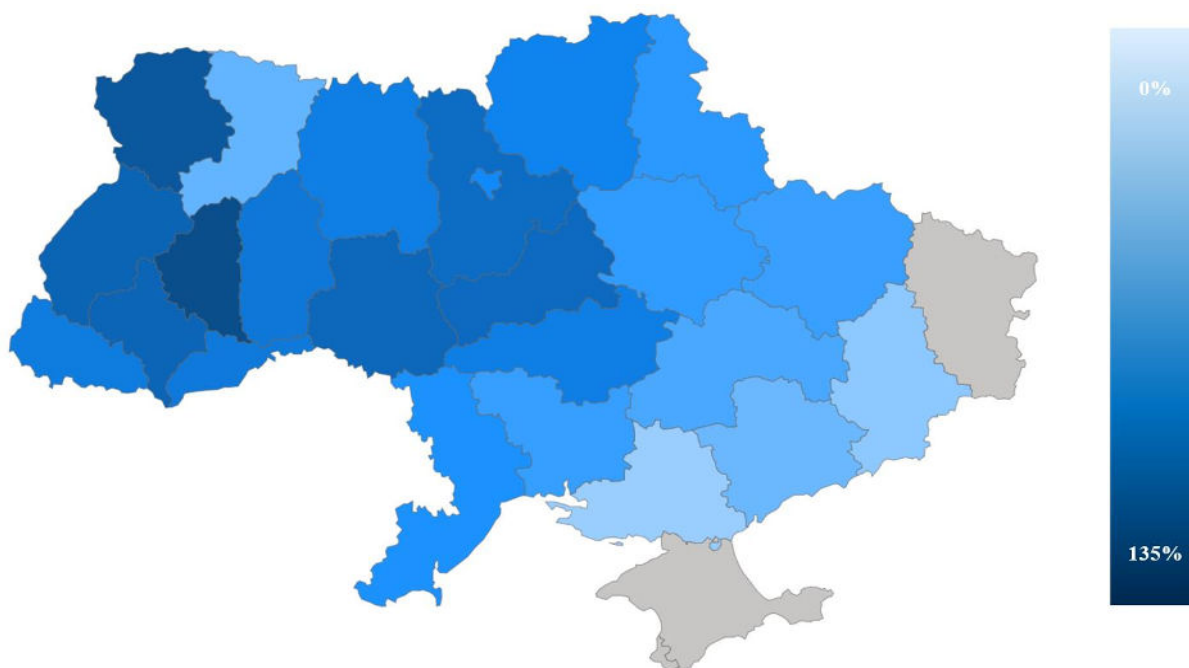

Джерела: ДССУ, RDNA4, НБУ, розрахунки ЦЕС.

Примітка. Що темніший колір, то більшу частку у довоєнному регіональному ВВП займають втрати від війни. Сірий колір для АР Крим та Луганської області означає, що дані відсутні. Регіональний ВВП перераховано в долари за середнім річним курсом.

Другим важливим індикатором є капітальні інвестиції (у доларах США за поточним курсом) в регіональному розрізі у 2024 році порівняно з 2021 роком (Рисунок 6, Додаток 2). Попри загальне падіння обсягів інвестицій, в деяких областях – зокрема, Рівненській та Закарпатській – інвестиції вже перевищили довоєнний рівень, що свідчить про відносно більшу привабливість цих регіонів для бізнесу в умовах війни. Водночас у більшості постраждалих областей інвестиційна активність залишається суттєво нижчою за 2021 рік, що відображає як фізичні руйнування, так і високі безпекові ризики.

Рис. 6. Співвідношення капітальних інвестицій у чотирьох найбільш постраждалих секторах у 2024 році до 2021 року за регіонами

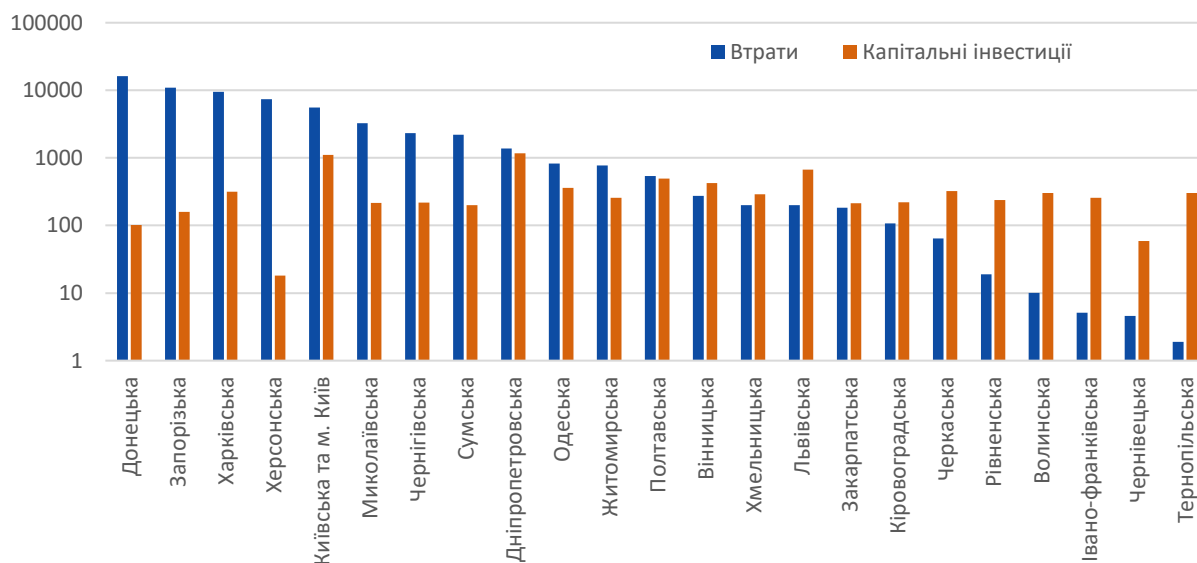

Джерела: ДССУ, розрахунки ЦЕС.

Примітка. Що темніший колір, то ближче значення середніх обсягів капітальних інвестицій у 2024 році до 2021 року. Сірий колір для АР Крим та Луганської області означає, що дані відсутні. Капітальні інвестиції перераховані в доларах за середнім річним курсом.

Таким чином, дані підтверджують, що відбудова концентрується у більш безпечних регіонах, тоді як найбільш постраждалі області не отримують достатнього обсягу інвестицій для відновлення. Це створює ризик посилення регіональних диспропорцій в майбутньому.

Рис. 7. Прямі збитки бізнесу у чотирьох найбільш постраждалих секторах за оцінкою RDNA4 станом на кінець 2024 року та капітальні інвестиції у цих секторах в 2024 році за регіонами, \$ млн

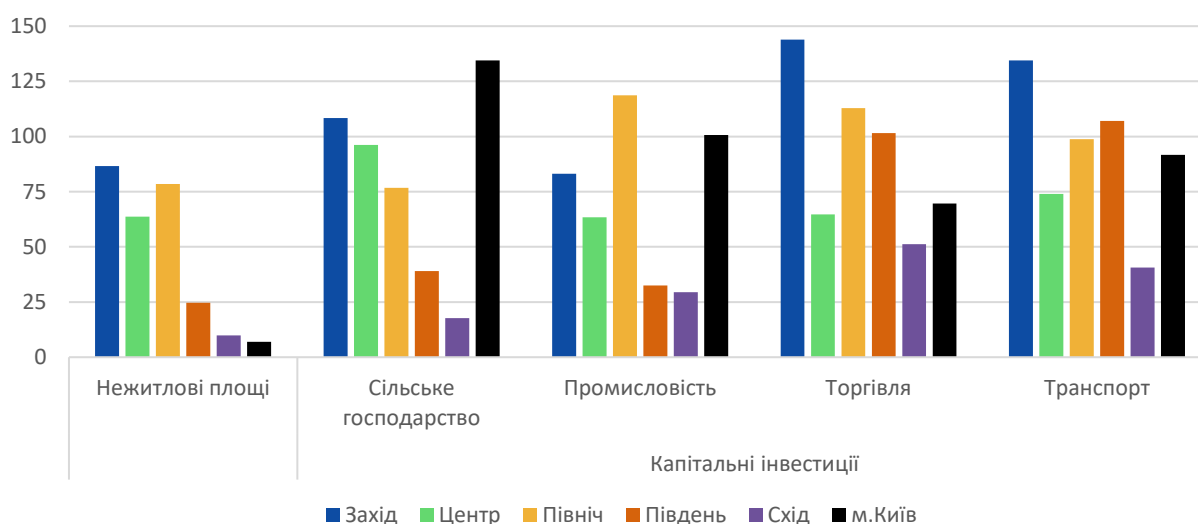
Джерела: ДССУ, RDNA4, НБУ, розрахунки ЦЕС.

Примітка. Капітальні інвестиції перераховані в доларах за середнім річним курсом.

Схожі тенденції відображає і регіональна статистика щодо введених в експлуатацію площ промислових та складських будівель, а також капітальних інвестицій у промисловість, транспорт, сільське господарство і торгівлю. Практично за всіма показниками найгіршою є ситуація на Сході та на Півдні.

Так, у 2024 році у розрізі регіонів найбільшим обсяг площ був в Київській, Львівській, Хмельницькій, Вінницькій та Дніпропетровській областях (Рисунок 8). Натомість з 2022 року будівництво промислових споруд відсутнє у Запорізькій області, а з 2024 – і в Харківській.

Рис.8. Нежитлові площі, введені в експлуатацію (м²) та капітальні інвестиції у сільському господарстві, промисловості, торгівлі та транспорті за макрорегіонами* (\$ млн) у 2024 році порівняно з 2021 роком, %

Джерела: ДССУ, розрахунки ЦЕС.

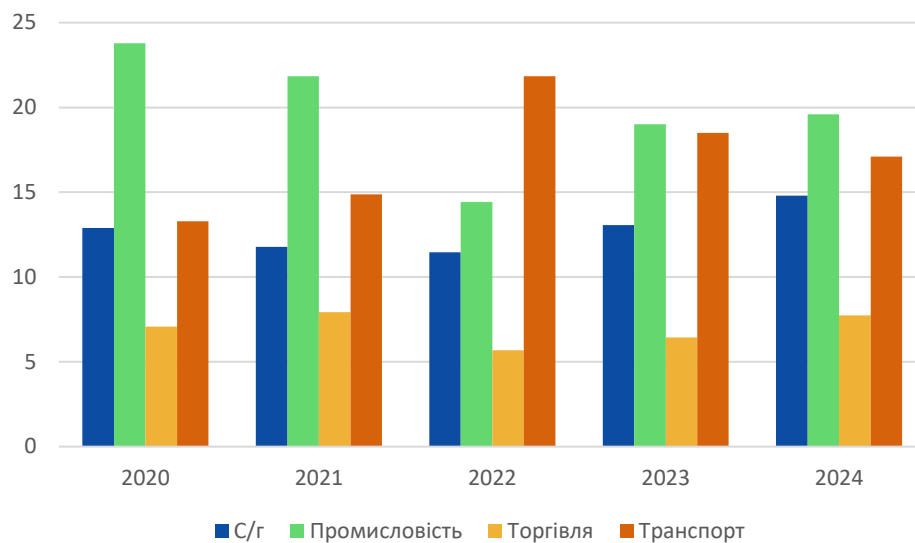
Примітка. Макрорегіон Захід – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області. Макрорегіон Центр – Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області. Макрорегіон Північ – Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області. Макрорегіон Південь – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області. Макрорегіон Схід – Донецька, Луганська, Харківська області. Капітальні інвестиції перераховані в доларах за середнім річним курсом.

Галузевий розріз

Відбудова кожного виду діяльності має свої особливості. Зокрема, розбудова транспортного сполучення значною мірою сконцентрована на розвитку експортних шляхів до ЄС; промисловість та торгівля відбудовується частково в рамках релокації, а частково – з метою відновлення виробничих і складських потужностей за їх попереднім розташуванням; енергетичний сектор відновлює зруйновані потужності та інфраструктуру на заміну втраченому, а також попри війну розвиває відновлювальну енергетику; сільське господарство концентрується на розмінуванні та розвитку фермерства, у тому числі релокованого.

Можливості більш швидкої розбудови відповідного виду діяльності визначають і тенденції співвідношення капітальних інвестицій та ВДВ (Рисунок 9). Так, потреби швидкого налагодження логістики у відповідь на розірвання логістичних зв'язків зумовили збільшення інвестування у транспорті у 2022 році, водночас висока невпевненість на початку повномасштабного вторгнення стримувала інвестиції в сільському господарстві, промисловості та торгівлі. Натомість вже з 2023 року інвестиції відновили лідируючу роль у промисловості, хоча все ще залишаються нижчими довоєнного рівня. А у сільському господарстві та торгівлі інвестиції у 2024 році навіть перевищили довоєнний рівень.

Рис. 9. Співвідношення капітальних інвестицій до ВДВ за видами діяльності, %

Джерела: ДССУ, розрахунки ЦЕС.

Далі ми розглянемо втрати та відбудову в чотирьох найбільш постраждалих галузях української економіки.

Транспортна галузь

Транспортна галузь включає пасажирські та вантажні перевезення залізницею, авіа-перевезення, перевезення автомобільним та водним транспортом. З огляду на зупинку авіасполучення на час активних бойових дій, монопольне становище держави у залізничних перевезеннях (і фінансування відбудови насамперед за рахунок бюджету) та більшу значимість для економічної активності вантажних перевезень, для цілей цього звіту концентруватимемося на втратах та відбудові портів, а також розвитку автомобільного сполучення.

Таблиця 2. Обсяги перевезених вантажів за видами транспорту, млн. тонн

Вид транспорту	2024	2021	Частка 2024	Частка 2021	2024 до 2021
Всього	354,1	621,3			56,9%
Залізничний	174,9	314,3	49,4	50,6	55,7%
Автомобільний	128,8	224	36,4	36,1	57,5%
Водний	2,2	5,3	0,62	0,85	41,5%

Джерело: ДССУ.

Порти

До повномасштабного вторгнення перевезення морем та супутня інфраструктура, попри незначні обсяги перевезених вантажів, грали вагомий роль в зовнішній торгівлі України, зокрема, експорті чорних металів та сільськогосподарської продукції, а також імпортичних поставаннях, у тому числі контейнерних перевезеннях. До 2014 року в Україні працювало 18 морських портів, але після окупації Криму 5 портів опинилися на тимчасово окупованій території.

Повномасштабне вторгнення надовго заблокувало морські перевезення, а важливі порти в Азовському морі, окупувала Росія. Загалом за час війни російські ракети та дрони пошкодили близько 400 об'єктів інфраструктури, в тому числі причалів, перевантажувального обладнання, суден та допоміжної техніки. Після запровадження обмеженої зернової ініціативи влітку 2022 року, а влітку 2023 року – повноцінних перевезень морським коридором, морський транспорт поновив свої позиції у зовнішній торгівлі на базі шести портів: три на Дунаї (порти у Рені, Ізмаїлі, Усть-Дунайську) та три в акваторії Чорного моря (в Одесі, Чорноморську, Південному).

За попередньою оцінкою, першочергові потреби портової галузі на відновлення складають близько €550 млн (з урахуванням спеціалізованих потреб ВМС). При цьому загальні втрати портової інфраструктури помітно більші за цю цифру та оцінюються в €1 млрд. Відновлення портової інфраструктури входить до українсько-єстонського плану відновлення, який передбачає залучення коштів для відновлення основних сфер вітчизняної морської галузі. Він розрахований на майже €600 млн.

Кабміном зі свого боку було схвалено Національну транспортну стратегію України (НТС) на період до 2030 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. Стратегічною ціллю номер один НТС визначає відновлення та розвиток конкурентоспроможної та ефективної транспортної системи, інтегрованої до транс'європейської транспортної мережі (TEN-T), відповідно до стандартів ЄС.

Наразі урядовці відмічають нестачу фінансів та складність залучення зовнішніх коштів, великий обсяг технічної роботи з підготовки, подання, управління та реалізації інвестпроектів. На першому етапі профільне міністерство збирається проаналізувати та пріоритизувати потреби у відновленні інфраструктури, щоб подолати дефіцит пропускної спроможності, з великою імовірністю – насамперед відновити інфраструктуру чорноморських портів. Проте чітких цифр щодо очікуваного обсягу перевалки відбудованих портів не визначено. Також у Стратегії згадується відновлення судноплавства на всій протяжності української частини р. Дніпро та на інших судноплавних ділянках внутрішніх водних шляхів України. У документі також говориться і про збільшення потужності Дунайського морського кластера та створення в регіоні інфраструктури для збільшення обсягів вантажообігу через р. Дунай.

Сухопутні перевезення

З початком повномасштабної війни транспортна логістика в Україні з морських портів швидко переорієнтовувалася на автомобільні перевезення, зокрема, завдяки тому, що Україна отримала транспортний "безвіз" з Євросоюзом.

Хоча повною мірою розвиток автомобільних перевезень не є саме відбудовою бізнесу, він виступив вагомою компенсацією втрат транспортного сектору та морського і авіа сполучення внаслідок повномасштабного вторгнення, а також забезпечив переорієнтацію зовнішньоторговельних потоків зі Сходу на Захід. Це стало можливим зокрема за рахунок значних інвестицій окремих виробників експортної продукції, імпортерів та логістичних компаній у закупівлю комерційних автомобілів. Так, за даними МВС, у 2022 році в Україні було зареєстровано 7,8 тис. нових вантажних автомобілів та автомобілів спецтранспорту, у 2023 році їх кількість зросла до 12,4 тис., а у 2024 році – перевищила 13 тис.

У результаті частка автомобільного транспорту в обслуговуванні імпорту у вартісному вираженні за підсумками 2022 року зросла до 64% (40% у січні-лютому 2022 року), а експорту – до 37% (22% у січні-лютому 2022 року).

Водночас, як свідчать результати галузевого дослідження «Інфраструктурний індекс 2023», проведеного Європейською Бізнес Асоціацією спільно з юридичними фірмами Arzinger та Sayenko Kharenko, розвиток автомобільних шляхів, що з'єднують Україну з Євросоюзом, є найбільш актуальним напрямом для інвестицій у сфері логістики, за оцінками 66% представників галузі. Це насамперед вимагає розширення можливостей перетину кордону, зокрема будівництва нових та розширення пропускної спроможності існуючих пунктів пропуску.

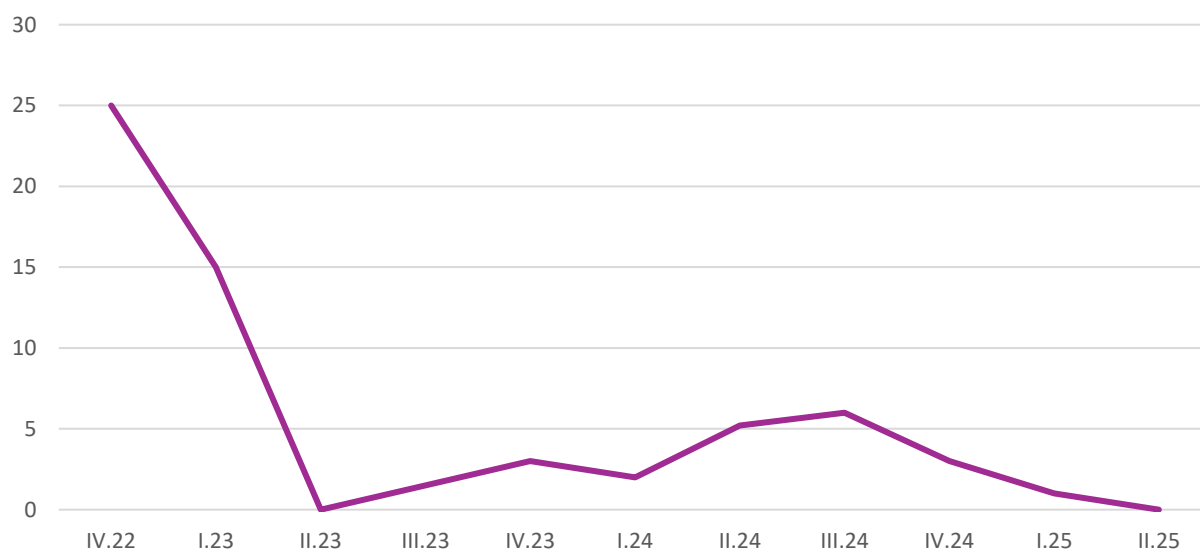
Енергетика та добувна промисловість

Російські удари по мережах та електрогенерації, окупація Запорізької АЕС, низки інших генеруючих та добувних потужностей впродовж більш ніж трьох років завдали значних втрат. Проте більша частина інформації про це обмежена з безпекових причин, і проаналізувати відбудову в цьому секторі на наявних даних складно.

Про глибину втрат та швидкість відбудови може опосередковано свідчити наявність або відсутність дефіциту електроенергії. Так, концентровані атаки РФ на генерацію та мережі передач електроенергії розпочалися восени 2022 року. Це зумовило значний дефіцит електроенергії – 25% від потреб економіки, за оцінками Національного банку України вже у IV кварталі 2022 року (Рисунок 10). Хоча налагодити стабільне постачання

електроенергії вдалося досить швидко (вже у другій половині лютого 2023 року дефіциту електроенергії не спостерігалось), наступні масові атаки навесні – влітку 2024 року призвели до відновлення значного дефіциту електроенергії. З початку 2025 року тривали і атаки Росії по газовидобутку та інфраструктурі зберігання газу. Це стало основною причиною стрімкого нарощення імпорту газу у поточному році для підготовки до опалювального сезону.

Рисунок 10. Дефіцит електроенергії, %

Джерело: НБУ.

У 2024 році було відновлено близько 4 ГВт потужності теплової та гідроенергетики, у 2025 році планували відновити ще близько 3 ГВт. Крім відновлення зруйнованого, уряд стимулює розвиток мобільної і децентралізованої генерації, зокрема з відновлюваних джерел (сонячні та вітрові установки), у тому числі завдяки пільговому імпорту відповідної продукції. Це підвищує стійкість системи до атак, але потребує значних інвестицій підприємств у автономне енергопостачання. Додатково Кабінет Міністрів України спростив процедуру відновлення елементів газотранспортної системи та ліній електропередач. Таким чином компанії зможуть швидше реалізувати проекти з будівництва та реконструкції елементів газотранспортної системи, зокрема спеціальних перемичок для реверсного постачання газу.

У фінансуванні обладнання та запчастин для відновлення пошкодженої енергетичної інфраструктури Україна покладається на кілька джерел донорського фінансування, які грають вагомий роль у відновленні енергосектору. Для компенсації руйнувань та модернізації інфраструктури лише ЄБРР у 2025 році виділив 1 млрд €; загальна підтримка банку в секторі вже досягла 3 млрд €. ЄБРР зокрема було підписано договір гарантії для надання НАК «Нафтогаз України» €270 млн для підтримки стійкості роботи та ліквідності, а загалом протягом 2022-2025 років було надано ще €994 млн на екстрену закупівлю газу для забезпечення безперебійного проходження опалювальних сезонів з 2022 по 2026 роки.

Заснований в квітні 2022 року як результат спільної ініціативи України та ЄС спеціальний мультидонорський інструмент — Ukraine Energy Support Fund об'єднав 33 донорів з 22 країн, включаючи держави, приватні компанії, корпорації та міжнародні організації. На кінець 2024 року сума залучених за допомогою нього коштів склала €1,1–1,2 млрд.

Допомога від США, що надійшла в рамках USAID, включала кілька траншів екстреної допомоги для енергетики — \$250 млн (станом на лютий 2023 року) та подальші пакети (наприклад, додаткові \$422 млн в лютому та \$325 млн оголошені у вересні 2024 року). Крім того, в аудиті Energy Security Project було зазначено про нарощення вартості цього проекту з \$85 млн з листопада 2022 року до \$920 млн станом на березень 2025 року). Термін дії проекту було продовжено до червня 2025 року.

В рамках допомоги Світового банку було профінансовано конкретні енергопроекти, наприклад, \$200 млн грантів (квітень 2023) на відновлення енергетичної інфраструктури. Додатково World Bank Group також мобілізувала значні гарантії/ресурси через IFC/MIGA для України. Так, з початку російського вторгнення в лютому 2022 року MIGA випустила поліси/гарантії для проєктів в Україні на суму понад \$185 млн США. В рамках цільового фонду підтримки реконструкції та економіки України (SURE TF) також відбувається підтримка проєкту відновлення з підготовки до зими та енергетичних ресурсів, завдяки чому в червні 2024 вже було залучено \$47 млн, до того сума спрямована з фонду URTF склала \$200 млн.

Банки в межах реалізації меморандуму про готовність фінансувати відновлення енергетичної інфраструктури, забезпечили фінансування проєктів бізнесу на відновлення генерації енергетики потужністю понад 1 ГВт. За даними опитування банків, окрім генерації енергії за період дії меморандуму (з 01 червня 2024 року до 01 вересня 2025 року) банки забезпечили фінансування проєктів бізнесу зі зберігання енергії та генерації тепла на 402 МВт. Загалом за цей період банки забезпечили фінансування проєктів із відновлення енергетики в 21 області країни на 25,5 млрд грн та понад 10 тисяч – населенню на 1,6 млрд грн.

Переробна промисловість та торгівля

Близько половини прямих збитків в торгівлі і промисловості (55%) завдано великим та середнім підприємствам: як державним (\$1,9 млрд), так і приватним (\$7,7 млрд). Відновлення цього сектору потребуватиме щонайменше \$64,4 млрд протягом наступних 10 років.

Приблизно 44% цих збитків (\$4,2 млрд) були зумовлені руйнуванням та окупацією двох сталеливарних заводів у Маріуполі: «Азовсталі» та металургійного комбінату імені Ілліча. Група Метінвест, якій вони належать, повідомила про втрату понад 40% потужностей.

Постраждала також харчова промисловість: знищені або пошкоджені м'ясокомбінати, молочні заводи, олійноекстракційні та борошномельні підприємства у Харкові, Миколаєві, Херсонській та Сумській областях. Значних ударів зазнало машинобудування, деревообробна та легка промисловість.

Знищені або пошкоджені десятки торгових центрів, складів та логістичних хабів. Так, був майже повністю зруйнований логістичний комплекс West Gate Logistic (площа 144 000 м², 65% якої складають зруйновані складські приміщення) – один з найбільших логістичних комплексів в Україні. Наступним за розміром був логістичний парк «Комодор» (площа 68 621 кв. м), де згоріло на €46,7 млн ліків та сировини для препаратів компанії «Фармак». У мережі будівельних магазинів "Епіцентр" було знищено 8 об'єктів з торгівельною площею понад 125 600 м², загалом — понад 177 500 м². За оцінкою компанії, загальні втрати "Епіцентру" через агресію Росії перевищили \$1 млрд, йшлося в повідомленні компанії у березні 2025 року. З них \$751,4 млн — наслідки повномасштабного вторгнення, ще \$267,5 млн — втрачені активи після анексії 2014 року.

Але показовими є настрої найбільших компаній цієї галузі. Так, "Епіцентр" готує судові позови на компенсацію й паралельно відбудовує зруйноване: відкрито новий ТЦ у Чернігові, триває будівництво в Бучі. ТОВ «Вигідна покупка», що є оператором мережі мультимаркетів «Аврора» 21 серпня завершила угоду з придбання майнового комплексу, який раніше належав ТОВ "Вест Гейт Логістик" із групи Dragon Capital, та планує його відбудувати. Повноцінний запуск інноваційного логістичного комплексу заплановано до кінця 2026 року.

Триває і відновлення промисловості з частковою переорієнтацією напрямів діяльності, зокрема розвиваються потужності з виробництва будівельних матеріалів – критично необхідних для відбудови. Українська інвестиційна компанія EFI Group Ігоря Ліскі анонсувала будівництво першого в Україні заводу з виробництва флоат-скла та скла із спеціальним покриттям для промислових та побутових потреб у Житомирі. Очікуваний об'єм інвестицій у зведення заводу "Новаскло" становить 232 млн євро. City One Development також планує побудувати аналогічний склозавод в одній з областей у центрі України. Завод "Кривий Ріг цемент" інвестує 10 млн дол. у модернізацію потужностей і будує піч вартістю 15-20 млн дол.

Українська девелоперська компанія City One Development Валерія Кодецького у 2022 році почала будівництво склозаводу в місті Березані на Київщині на території індустріального парку "Місто скла". Його потужність становитиме 15-16 млн кв. м скла на рік. Загальні задекларовані інвестиції становлять 100 млн євро.

Агрохолдинг KSG Agro шукає інвесторів для зведення заводу з переробки будівельного сміття в Херсонській області, сума інвестицій – 8 млн дол. Група компаній VITAGRO, одна з найбільших промислових груп України з активами в аграрній, енергетичній, переробній, будівельній та хімічній галузях, в 2025-2026 роках планує інвестувати додаткових 2 мільйони доларів у свої активи з виробництва засобів захисту рослин, мікродобрив та насіння.

Кондитерська фабрика у Тросянці компанії «Монделіс Україна», яка входить до топ-5 експортерів харчової промисловості України повністю відбудована після руйнувань.

За підсумками Defense Tech Valley 2025 чотири компанії з Європи та США оголосили про плани інвестувати понад \$100 млн в український сектор оборонних технологій.

Вагому роль у відновленні промислових підприємств зіграла релокація бізнесу на захід (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області) за підтримки уряду. Лише за перший рік повномасштабної війни за підтримки уряду, релоковано 800 підприємств, що дало змогу зберегти більше 35 тис. робочих місць. Пакет державної підтримки під час релокації включає підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомогу з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримку у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту. До того ж, зовнішні торгові потоки перемістилися на захід, зумовивши розбудову складських комплексів та логістичних потужностей ближче до кордону з ЄС. Саме тому за статистикою руйнувань більше на сході країни, а відбудови – на заході. Переїзди компаній тривали і в 2025 році і не лише за підтримки уряду - усього за 8 місяців 2025 року, за даними [Опендатабот](#), було зафіксовано 8,3 тис. переїздів бізнесу з одного регіону в інший.

Сільське господарство

Станом на серпень 2025 року окупованими лишається близько 18% площі України або 114 тис. км², з них близько 4,5 млн га орних земель України. Приблизно 137 тис. км² територій вважаються досі потенційно замінованими – разом з окупованими землями та акваторією, хоча порівняно з кінцем 2022 року ця цифра знизилась на 20%. Так, наразі очищено майже 37 тис. км² української території, зокрема лише з початку 2025 року до продуктивного використання повернуто 41 тис. га, з них 39 тис га – землі сільськогосподарського призначення.

Крім окупації та забруднення вибуховими речовинами, значні втрати сільського господарства пов'язані із руйнуванням тваринницьких комплексів та загибеллю поголів'я, пошкодженням багаторічних насаджень, втратами сільгосптехніки.

Так, холдинг "Авангард", що входить до групи UkrLandFarming – чи не найбільший виробник яєць. Його збитки через знищення Чорнобаївської ферми склали орієнтовно \$330 млн. Також, були зруйновані виробничі об'єкти, зокрема елеватор на Дніпропетровщині, а також пограбовані бази на Херсонщині, де було викрадено велику кількість зерна та сільськогосподарської техніки. Водночас Авангард планує відсудити за завдані збитки \$1 млрд.

Також, до збитків сільськогосподарської галузі належать втрати іригації. Опосередковано, але не менш суттєвим був негативний вплив на зрошення українських полів від руйнування Каховського водосховища. Адже воно забезпечувало зрошення приблизно 584 тис. га сільськогосподарських земель: 94% в Херсонській, 74% в Запорізькій та 30% у Дніпропетровській областях.

Водночас місцевий бізнес не зневірився, а продовжує працювати вже в інших регіонах. Підприємство "Віан 2021" до війни працювало на 1500 га у Запоріжжі (зернові, олійні, малина). Після втрати землі господарі виїхали на Закарпаття, де заснували новий бізнес. Зараз на 11 га вирощують малина, полуницю, лохину, з 1 га — теплиці з автоматизованою системою поливу. Попри труднощі, є й свої переваги, наприклад, в даному випадку підприємству стало легше збувати продукцію за рахунок прямої співпраці з супермаркетами

Інший приклад, ТОВ "Севен Філдз Фарм". До війни компанія мала два кластери: Київщина та Херсонщина (40 га у власності, на яких вирощувалися салати та овочі). У перші дні повномасштабного вторгнення було

втрачено контроль над Херсонською локацією. Техніку, добрива, системи поливу вдалось евакуювати. На новому місці, на Тернопільщині, орендували 12 га. Побудували теплиці та відновили на 5–10% (від довоєнного рівня) вирощування салатів, на яких спеціалізуються. Але, без допомоги партнерів, як зазначає власник, це б не вдалося.

Холдинг Kernel, один із лідерів зернової та олійної галузі, зазнав \$543 млн фінансових втрат, з яких \$495 млн — прямі втрати через війну (втрачені активи, збої у роботі), \$26 млн — соціальні втрати. Внаслідок обстрілів пошкоджено порти (Одеса, Чорноморськ, Рені) та елеватор у Хмельницькій області. Втрати складують: потреба в капітальних витратах — щонайменше \$20 млн; ринкова вартість втрачених товарів — орієнтовно \$12 млн. Попри це, вже у 2023–2024 роках Kernel у порту Чорноморськ запустив термінал для перевалки рослинної олії, а в порту Рені завершив покупку активу для зберігання до 15 000 т, а також придбав декілька власних суден. У лютому 2024 року Kernel запустив Старокостянтинівський олійно-екстракційний завод (ОЕЗ) — компенсатор втрат у Харківській області. До липня завод допоміг наростити переробку олійних культур майже на 30 %. У 2024–2025 році отримано ряд важливих фінансових підтримок:

- Синдикований кредит від європейських банків — \$150 млн.
- Прямі інвестиції від голландського FMO.
- Інвестовано в когенераційну ТЕЦ (20 МВт), яка принесла холдингу \$24 млн EBITDA.

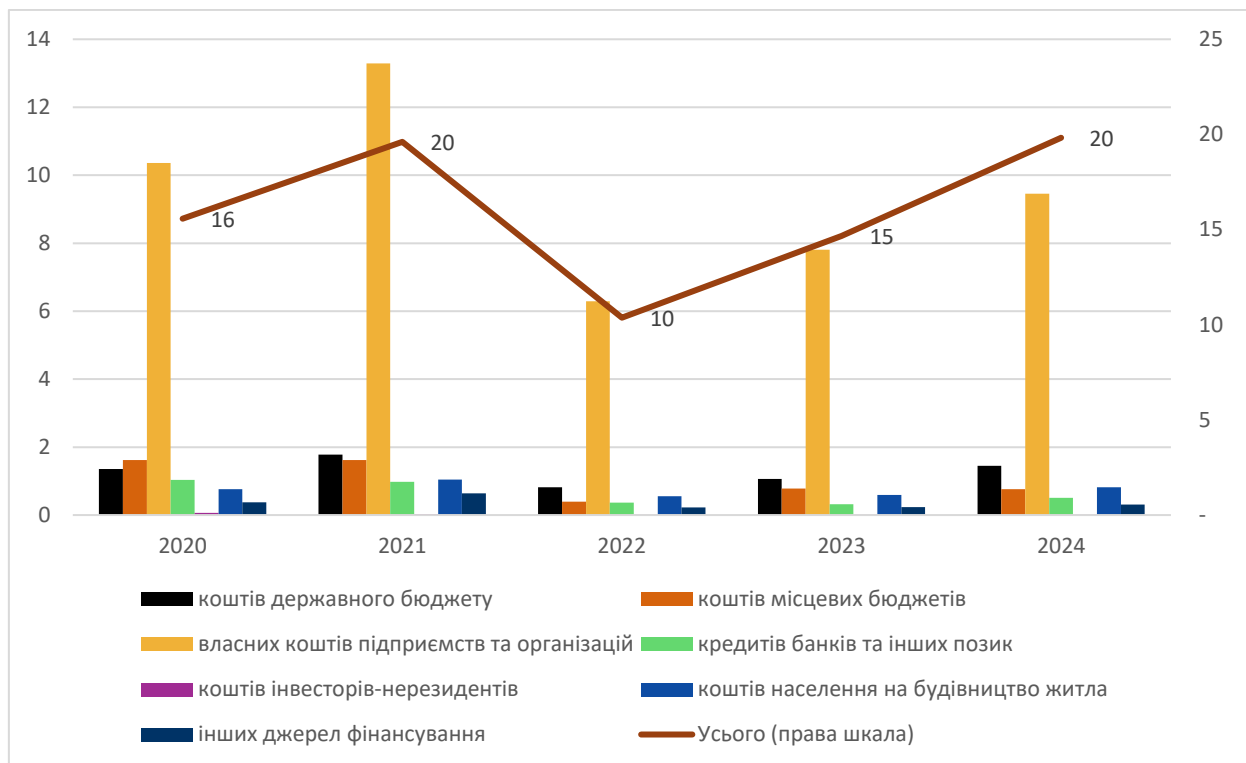
Агрохолдинг Нібулон також зазнав чималих втрат: близько 40% активів компанії виявились заблокованими і лише 32% залишаються в робочому стані. З 2022 року збитки перевищили \$400 млн, а за деякими оцінками — \$500 млн, враховуючи знищення логістичної інфраструктури, портових об'єктів, блокування Дніпра та Чорного моря. Частина агровиробничих земель — близько 30% — була замінована. Але, попри це компанія пристосовується до нових реалій. У 2023–2024 роках компанія стала сертифікованим оператором гуманітарного розмінування. Сертифікація розповсюджується й на роботу спеціалізованих машин (GCS-200) та створення власного підрозділу розмінування. Завдяки чому 98% земель у Миколаївській області (≈ 5,000 га) розміновано. Крім того, реформовано структуру бізнесу, 12 виробничих підрозділів об'єднано в 4 кластери, також впроваджуються технології точного землеробства, автоматизація, зменшення витрат пального, модернізація машинного парку. Відбуваються й більш масштабні та стратегічні проекти, як наприклад співпраця з NASA Harvest, що передбачає використання супутникового моніторингу врожайності.

Джерела фінансування відбудови бізнесу

Нестача фінансування – ключове обмеження відбудови бізнесу. Наразі бізнес насамперед покладається на власні фінансові ресурси в умовах обмежених можливостей бюджету та компенсаційних механізмів, які ще не працюють. Додатковим, але спрямованим переважно на МСП, джерелом ресурсів є грантові програми міжнародних партнерів та банківське кредитування.

Фінансування бізнесу є ключовим фактором його успішного відновлення. Як і до повномасштабного вторгнення, основну частину капітальних інвестицій підприємства здійснювали за рахунок власних ресурсів (Рисунок 10), у той час як бюджетні кошти наразі спрямовані насамперед на оборону.

Рисунок 10. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування 2020-2025, \$ млрд

Джерела: ДССУ.

Відшкодування за рахунок країни-агресора могло б стати ідеальним інструментом фінансування відбудови: це пряме, справедливе й цільове джерело фінансування, яке дозволило б звільнити внутрішні ресурси держави та донорів для інвестицій у розвиток, а не ліквідацію наслідків руйнувань. Втім, поки міжнародні механізми конфіскації заморожених російських активів перебувають на стадії переговорів, як і компенсаційні фонди, цей ресурс залишається у категорії стратегічних перспектив. Так, заключний раунд переговорів, на яких буде визначено "подальшу долю компенсаційного механізму" для виплат постраждалим внаслідок російської агресії, розпочався в Гаазі (Нідерланди) у вівторок, 9 вересня.

Залучення коштів шляхом поворотних чи безповоротних інвестицій власників безумовно має низку переваг: укласти договір просто, юридичні вимоги мінімальні, і потреби в регуляторному погодженні немає. Це дозволяє залучити фінансування оперативно навіть у кризових обставинах, коли швидкість має вирішальне значення - для покриття касових розривів, фінансування екстрених ремонтів або закупівель, необхідних для продовження операційної діяльності.

Ще одним джерелом поширеним способом отримати ресурс для відбудови є фінансування від бізнес-партнерів або розподіл ризиків між ними в рамках укладених договорів. Зокрема, умови договорів між компаніями можуть включати спеціальні застереження, які розподіляють воєнні ризики між сторонами або

передбачають дії в разі настання таких ризиків. Це дозволяє компаніям уникнути значних збитків без страховки та акумулювати кошти для відновлення. Серед іншого, такі договори можуть передбачати:

- відтермінування поставок або зміну маршрутів у разі порушення логістики через обстріли абощо;
- авансові платежі з гарантіями, коли покупець сплачує авансом за придбаний товар, але в разі зриву поставок, банк гарантує повернення коштів;
- розподіл воєнних ризиків через спільне фінансування логістики чи складів;
- відстрочку платежів та інші опції.

Серед інших інструментів фінансової підтримки бізнесу – пільгове кредитування з підтримкою від держави. У держбюджеті на 2025 рік передбачено 18 млрд грн для компенсації відсоткових ставок за кредитами, які отримує бізнес в рамках програми "Доступні кредити 5-7-9%". При цьому дефіцит програми на початок 2024 року становив 7,1 млрд грн, а через рік сягнув 10 млрд грн. Через тривалий процес компенсації банкам відсотків із державного бюджету, вони недостатньо мотивовані видавати пільгові кредити. Тому підприємства переважно покладаються на кредитування на загальних умовах і обсяги його незначні порівняно з втратами.

Варто зауважити, що більшість банків з початку повномасштабного вторгнення оголошували кредитні канікули на термін до 6 місяців. Цього не завжди виявлялось достатньо для бізнесу: іноді банківські вимоги поновлювалися одразу з деокупацією. Водночас залишається можливість домовитись про реструктуризацію боргу, відтермінування платежів або подовження кредитних канікул.

Окрім цього, значну роль відіграють гранти та донорські програми міжнародних фінансових організацій та урядових агенцій країн-партнерів. Такі програми допомагають компенсувати збитки та відновити діяльність підприємств. Попри закриття USAID, інші донори продовжують розширювати програми підтримки, пропонуючи альтернативні можливості фінансування відновлення бізнесу. Серед них – EBRD Crisis Response Fund, EU4Business (ЄС), ЄБПР, JASPERS (Європейський інвестиційний банк), Ukraine Humanitarian Crisis Recovery (Центр філантропії при катастрофах), Small Projects Fund (Велика Британія) тощо. Проте, обсяги донорського фінансування переважно обмежені та спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу і меншою мірою можуть бути використані при відбудові втрат великих підприємств.

Заходи реагування для бізнесу

У воєнних умовах український бізнес змушений насамперед сам шукати шляхи захисту та відновлення. Компанії інвестують у фізичний захист активів, диверсифікують виробництво й ринки, релокують потужності, страхують воєнні ризики і системно документують збитки для майбутніх позовів. Жоден інструмент не є універсальним, але їхня комбінація дозволяє зменшувати втрати й формувати підґрунтя для компенсацій у майбутньому.

Попередня мінімізація корпоративних ризиків

Перелік заходів для мінімізації фізичних втрат був сформований на основі рекомендацій постраждалих компаній. Він не вичерпний і не універсальний, однак може слугувати своєрідною основою для розробки індивідуальних антикризових стратегій бізнесу, які відповідатимуть умовам небезпеки та нестабільності, пов'язаним із війною у кожному конкретному випадку. Серед найбільш дієвих способів зменшення ризиків руйнування:

- Децентралізація виробничих, офісних та логістичних потужностей – створення додаткових складів у більш безпечних регіонах країни або за кордоном, використання більшої кількості невеликих складів чи виробничих потужностей.
- Створення резервних копій даних – використання хмарних технологій для збереження даних.
- Перехід до енергонезалежності – встановлення сонячних панелей, генераторів та автономних електростанцій для забезпечення безперервної роботи у випадку пошкодження мереж чи об'єктів генерації.
- Фізичний захист персоналу та об'єктів – встановлення захисних укриттів для працівників, бетонних укріплень, протипожежних систем і відеоспостереження.
- Диверсифікація бізнесу – вихід на нові ринки збуту, розвиток електронної комерції, розширення географії продажів, опанування додаткових напрямів діяльності.
- Релокація – переміщення критичних виробничих потужностей, складів, серверів та персоналу до більш безпечних регіонів.
- Розробка алгоритмів реагування на критичні ситуації – створення внутрішніх процедур на випадок обстрілів, загрози окупації, кіберінцидентів, втрати зв'язку або зупинки електропостачання, фізичного ураження та інших позаштатних ситуацій.

Незважаючи на те, що жодні запобіжні заходи не можуть надати повної гарантії фізичної безпеки бізнесу чи повного відшкодування збитків, комплекс превентивних дій здатен не лише зменшити імовірність фізичних уражень та забезпечити часткове відшкодування збитків, але й заощадити час у процесі компенсації збитків та відбудови.

Превентивне страхування майна

Страхування воєнних ризиків могло б надати потужну підтримку як відновленню бізнесу, так і подальшому розвитку економіки. Проте, страхування в Україні обмежене: зі 155 компаній, які були на ринку у 2021 році, на кінець 2024 року залишилося лише 65. Загальний розмір активів українських страховиків на кінець 2024 року становив лише 73 млрд грн, а без урахування страховиків життя – 46 млрд грн, а власний капітал – близько 16 млрд грн, що є явно недостатнім для забезпечення масштабного покриття воєнних ризиків. При цьому доступу до перестрахування майже немає – з 1 січня 2023 року міжнародні перестраховики відмовилися від покриття України через значні збитки, отримані у 2022 році.

Тому навіть наявні поліси страхування воєнних ризиків оформлюються у сублімітах. Стандартний ліміт – 10 млн грн, деякі компанії пропонують до 20 млн грн, а у виняткових випадках – до 40–50 млн грн через консорціуми страховиків. Таке покриття часто не компенсує повну вартість об'єктів (які можуть оцінюватися у мільярди гривень), але забезпечує підтримку при часткових пошкодженнях.

Через ці ж причини не страхуються об'єкти, які розташовані ближче, ніж 100 км від лінії фронту. Якщо застрахований об'єкт вже під час дії договору потрапляє під це обмеження, то страхове покриття або призупиняється, або припиняється повністю. Для страхових компаній також важлива наявність інших застрахованих об'єктів поруч – так страховики намагаються диверсифікувати ризики географічно.

Нам відмовили всі страхові компанії, посилаючись на те, що військові ризики вже зараз не страхуються в Запорізькій, Херсонській, Дніпропетровській, Сумській областях. Після влучання у нас страхове покриття лише 10 млн грн. А сума знищених об'єктів страхування склала приблизно 700 млн грн. Більше того, страхові компанії зменшують суму покриття, щойно бачать, що ризик зростає.

- корпорація «Біосфера», Дніпропетровщина

Також страхові компанії переважно не страхують об'єкти енергетичного та аграрного секторів через підвищений ризик. Водночас портова інфраструктура та судна можуть бути застраховані за плату, пропорційну ризикам.

3 грудня 2024 року відкрилось кілька нових додаткових можливостей застрахувати воєнні ризики. Зокрема, ЄБРР запускає програму захисту для відновлення логістичних ланцюгів за участі міжнародної перестрахової компанії Amlin. Але вона перш за все буде застосована до страхування транспорту та вантажів.

Уряд України найближчим часом планує створити спеціальну Державну агенцію зі страхування воєнних ризиків. Відповідний законопроект передбачає обов'язкове страхування об'єктів застави та об'єктів житлового будівництва, але фінальна конфігурація поки що залишається предметом переговорів.

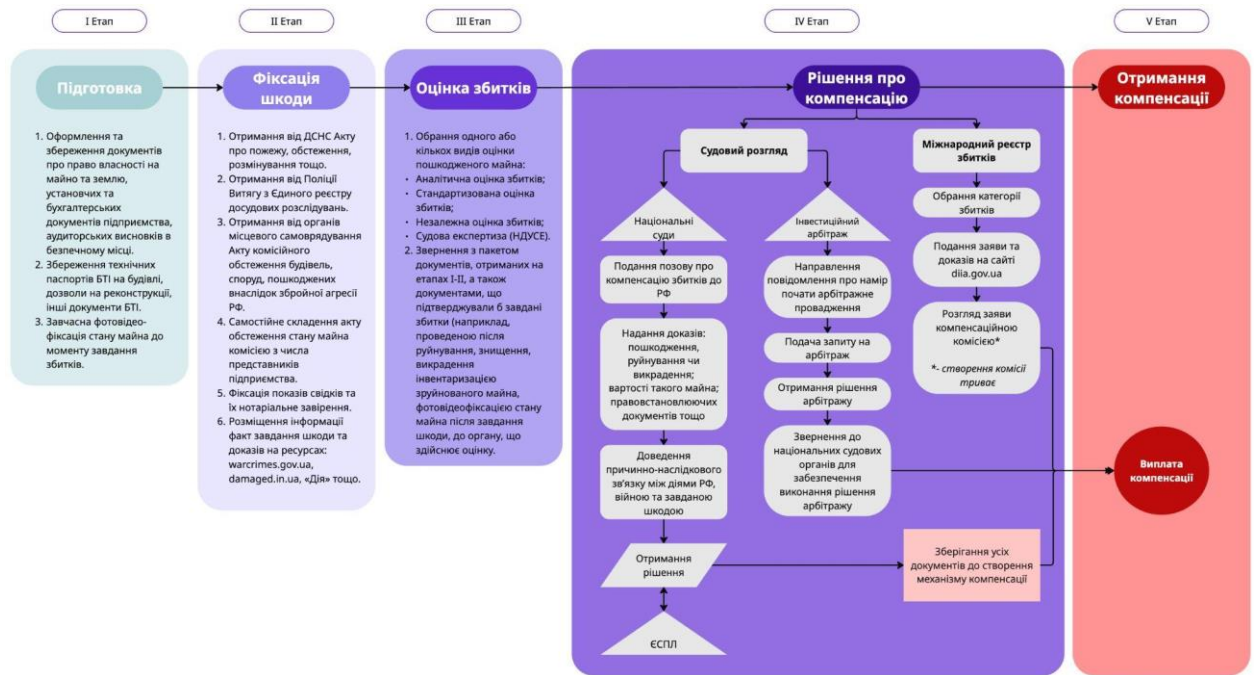
Попри те, що в Україні страхування воєнних ризиків поки не спроможне забезпечити повне покриття збитків бізнесу, нові можливості з'являються на ринку періодично від українських та іноземних гравців. Їх варто відслідковувати та розглядати як можливий інструмент відновлення в майбутньому.

Документування збитків

Відшкодування завданих бізнесу збитків поки що не здійснюється – але не виключене в майбутньому – до розробки механізму залучені представники 56 країн, а також Європейського Союзу та Ради Європи¹. Тому важливо правильно документувати їх пошкодження. Детальний алгоритм дій для постраждалих компаній (Схема 1) передбачає попередню підготовку, зокрема належне оформлення та збереження документів про права власності та стан належних підприємству об'єктів. У випадку руйнування підприємства шкода має бути зафіксована та проведена оцінка збитків.

¹ Рада Європи у середу опублікує проект Конвенції про створення компенсаційної комісії для України. [Link](#).

Схема 1. Алгоритм отримання компенсації завданих війною збитків для бізнесу

Джерела: ЦЕС з використанням даних Київської торгово-промислової палати, Центру Дністрянського, Юрлігу, юридичної компанії "Армада", International Arbitration Resources.

Найпростішим механізмом відшкодування шкоди за завдані війною збитки теоретично мали би бути звернення до національних судів. Компанії можуть подавати позов до цивільного або господарського суду за місцем заподіяння шкоди, вказавши відповідачем державу Російська Федерація.

Відшкодування збитків на підставі рішення суду України може бути реалізоване після створення ефективного компенсаційного механізму. З лютого 2022 року до квітня 2025 року судами було винесено 495 рішень у справах українських компаній проти Росії за завдані внаслідок війни збитки. Серед бізнесу найбільше вдалося відсудити агрокомпанії «Магнат» – 180 млрд грн у першій справі та 67 млрд грн – у другій. Алчевський коксохімічний завод отримав рішення про відшкодування 12 млрд грн. Загалом сума усіх відшкодувань для фізичних осіб та бізнесу склала 913 млрд грн з 2022 року. Варто наголосити – це не сума виплачених компенсацій, а лише рішення судів щодо обсягу компенсацій, на які мають право підприємства.

Також можливо отримати компенсацію скориставшись іншими механізмами, як-от через звернення до національних судів третіх країн чи до арбітражів. Втім, ці рішення є дорогими та мають певні обмеження щодо обставин справи.

Незалежно від вибору механізму, жоден з них поки не забезпечує працюючого інструменту компенсаційних виплат. Його створення залишається стратегічно важливим завданням. У липні 2025 року було погоджено, що Компенсаційна комісія, необхідна для виплати постраждалим присуджених їм сум, буде створена під егідою Ради Європи, а конвенція матиме форму відкритої конвенції Ради Європи. У вересні цього року планується фіналізація проекту конвенції та початок підготовки до її ухвалення і підписання – потенційно до кінця цього року.

Додатки

А. Співвідношення прямих втрат у чотирьох найбільш постраждалих секторах за оцінкою RDNA4 станом на кінець 2024 року до ВРП у 2021 році за регіонами

Регіон України	Втрати до ВРП
Херсонська область	2,288
Донецька область	1,567
Запорізька область	1,306
Харківська область	0,809
Миколаївська область	0,716
Сумська область	0,571
Чернігівська область	0,561
Київська область	0,519
Житомирська область	0,185
Одеська область	0,083
Закарпатська область	0,066
Дніпропетровська область	0,064
Полтавська область	0,055
Хмельницька область	0,046
Вінницька область	0,043
Кіровоградська область	0,029
Київ	0,019
Львівська область	0,018
Черкаська область	0,013
Рівненська область	0,006
Волинська область	0,003
Чернівецька область	0,002
Івано-Франківська область	0,001
Тернопільська область	0,001

Джерела: RDNA4, ДССУ, НБУ, розрахунки ЦЕС.

Примітка. Розраховано як співвідношення збитків у регіоні у чотирьох найбільш постраждалих сферах за даними звіту RDNA4 (транспорт, енергетика та добувна промисловість, переробна промисловість та торгівля і сільське господарство) станом на кінець 2024 року до його валового регіонального продукту (ВРП) у 2021 році (в доларах США). Цей показник демонструє, яку частку довоєнного економічного потенціалу регіону було втрачено через руйнування, завдані повномасштабним вторгненням.

Б. Співвідношення капітальних інвестицій у чотирьох найбільш постраждалих секторах у 2024 році до 2021 року за регіонами

Регіон України	Індекс КІ 2024/2021
Тернопільська область	1,352
Волинська область	1,278
Львівська область	1,190
Івано-Франківська область	1,185
Вінницька область	1,169
Черкаська область	1,148
Київська область	1,130
Хмельницька область	1,055
Чернівецька область	1,036
Закарпатська область	1,021
Житомирська область	1,000
Кіровоградська область	0,997
Чернігівська область	0,965
Київ	0,911
Одеська область	0,833
Сумська область	0,736
Полтавська область	0,702
Миколаївська область	0,659
Харківська область	0,649
Дніпропетровська область	0,539
Рівненська область	0,377
Запорізька область	0,326
Донецька область	0,120
Херсонська область	0,040

Джерела: ДССУ, НБУ, розрахунки ЦЕС.

Примітка. Розраховано як співвідношення капітальних інвестицій у чотирьох найбільш постраждалих сферах за даними звіту RDNA4 (транспорт, енергетика та добувна промисловість, переробна промисловість та торгівля і сільське господарство) у 2024 році до капітальних інвестицій у цих же сферах у 2021 році для відповідного регіону. Значення індексу, що перевищує 1, свідчить про те, що обсяг інвестицій у 2024 році перевищив довоєнний рівень, значення рівне 1 означає повне відновлення до рівня 2021 року, а менше 1 — про те, що довоєнного рівня капітальних інвестицій досягнуто не було.